

Fuqitë e pakufizuara në kohën e Pandemisë

Article by András Bozóki

September 23, 2021

Pandemia e koronavirusit po vertetohet të jetë një pretekst për kapjen e pushtetit nga udhëheqësit autoritarë në të gjithë botën. Në Hungari, një ligj i ri emergjence i ka dhënë kryeministrit Viktor Orban pushtet të pakufizuar për të qeverisur me dekret. Për shkencëtarin politik András Bozóki, Hungaria tani është diktatura e parë brenda Bashkimit Europian. Kjo intervistë zbulon se çfarë do të thotë ky grup masash urgjente për rrugën e Hungarisë larg demokracisë.

Ligji i emergjences, i njohur si “akti i autorizimit” dhe i miratuar nga qeveria hungareze më 30 mars, nuk është i kufizuar në kohë dhe pezullon zgjedhjet deri në përfundimin e situates emergjente. Si përcaktohet fundi i kesaj shtate është e paqartë. Edhe pse parlamenti është ende aktiv, partia qeverisëse Fidesz ka një shumicë kushtetuese dhe masat e reja në mënyrë efektive eliminojnë hapësirën për të vepruar nga opozita. Pas këtij ligji të ri, u morën një sërë masash të papritura – të gjitha zyrtarisht të justifikuar si masa që i shërbejnë luftës kundër pandemisë. Individet transgjiorë nuk mund të ndryshojnë ligjërisht gjininë e tyre, përhapja e lajmeve të rreme është një vepër e dënueshme (siç është mosrespektimi i karantinës), dhe të ardhurat e qeverisjes vendore janë ridrejtuar tek qeveria qendrore, shpesh larg kryetarëve të opozitës. Krerët e institucioneve të BE -së kanë kritikuar zhvillimet, por me pak efekt.

Green European Journal: Si e lexoni përgjigjen ndaj pandemisë në Hungari?

András Bozóki: Shumë njerëz konsiderojnë se ligji i emergjencës nuk është asgjë e re. Në fund të fundit, demokracia është shkatërruar që nga viti 2010 dhe shumë komentues luftojnë për të parë se si do të ishte i mundur një ndryshim paqësor në qeveri. Por ligji i emergjencës e ka sjellë degradimin në një nivel të ri: tani nuk ekziston as mundësia ligjore për të mbajtur zgjedhje të ndërmjetme ose për të inicuar referendum.

Studiuesit që punojnë në Hungari kanë kohë që thonë se vendi është në një zonë gri ndërmjetëse, diku në mes të diktaturës dhe demokracisë. Në këtë sistem autoritar hibrid, konkurrues, fusha e lojës është e përkulur drejt partisë në pushtet, por fitorja e opozitës nuk mund të përjashtohet plotësisht. Megjithatë, Hungaria e ka kaluar këtë fazë tani. Nëse dikush fuqizohet nga parlamenti për të qeverisur pa kufizime, për të marrë vendime me dekret për çdo temë, pa një afat kohor, ky është një rast shkollor i diktaturës.

Our latest edition: Democracy Ever After? Perspectives on Power and Representation is out now.

It is available to read online & order straight to your door.

[READ & Order](#)

Ku e shihni ligjin e emergjencës në lidhje me erozionin më të gjerë të gjendjes së demokracisë në Hungari vitet e fundit?

Nëse pyetja ka të bëjë me gjendjen e demokracisë, duhet të them se nuk kishte demokraci në Hungari edhe para se të miratohej ligji. Vendi pushoi së qeni një demokraci ose një shtet i së drejtës afërsisht në 2015-2016, rreth kohës kur qeveria hungareze iu përgjigj krizës së refugjatëve dhe referendumit mbi sistemin e kuotave të refugjatëve. Ishte atëherë që u shfaq një sistem hibrid [lexo më shumë për [Hungaria si një regjim hibrid e](#)]. Termi popullor “demokraci joliberal” është mashtrues sepse ende i referohet një lloj demokracie. Viktor Orban vetë e ka përdorur termin në fjalimet e tij. Në fakt, ajo që kemi parë në Hungari është zhvillimi i një sistemi antidemokratik. Në atë kuptim, demokracia në vitin 2020 nuk mund të dëmtohet më.

Dy ekspertë të njohur të së drejtës kushtetuese, Gábor Halmai dhe Kim Lane Scheppele, kohët e fundit argumentuan se Hungaria dikur ishte një diktaturë e maskuar, në të cilën mbizotëronte “vallja e palloit” e sulmeve kundër sundimit të ligjit e ndjekur nga gjysmë tërheqje që mbizotëronte, por tani veli ka rënë.^[1] Në gjendjen e jashtëzakonshme, diktatura e kreut të qeverisë mbizotëron.

Diktatura nuk është gjithmonë e kushtëzuar me dhunë fizike ose terror masiv. Këto koncepte i përkasin përkufizimit të vjetër të diktaturës.

Çfarë do të thotë në praktikë, “Hungaria të qenit diktaturë”?

Diktatura nuk do të thotë që njerëzit do të dërgohen në kampin e punës së detyruar në Recsk [një kamp famëkeq i punës së detyruar në kohën e komunizmit], do të dëbohen, rrihen ose burgosen. Diktatura nuk është gjithmonë e kushtëzuar me dhunë fizike ose terror masiv. Këto koncepte i përkasin përkufizimit të vjetër të diktaturës. Në shekullin 21, diktaturat nuk kanë nevojë të përdorin dhunë të drejtpërdrejtë. Diktatura nuk ka të bëjë vetëm me policinë që rreh njerëzit me shkopinj – kjo ndodh edhe me demokracitë – por gjithashtu nëse Kryeministri ka fuqinë të përdorë dhunë kundër qytetarëve jashtë sundimit të ligjit. Kjo nuk po ndodh tani në Hungari, por shtrirja e kompetencave të dhëna qeverisë do të thotë se do të ishte e mundur. Por kryeministri mund të heqë dorë nga këto kompetenca të veçanta sapo të mbarojë pandemia. Kjo diktaturë mund të mos zgjasë përgjithmonë, dhe Hungaria përsëri mund t’i kthehet autoritarizmit elektoral.

A do të kthehet sistemi politik i Hungarisë në gjendjen e tij të para pandemisë pasi të jetë revokuar ligji?

Skenari më i mirë është që sistemi hungarez të kthehet në atë që ishte. Masat më të vështira, të tilla si arrestimi i njerëzve për dyshimin e përhapjes së dezinformatave, do të hiqen. Në situatën e tanishme, edhe kjo intervistë mund të shihet si përhapje e thashethemeve pasi po vendos në pikëpyetje nëse Hungaria është një demokraci.

Sidoqoftë, Ministri i Drejtësisë Judit Varga ka treguar tashmë se masa të caktuara mund të mbeten në fuqi. Ka precedentë për krizat që përdoren për të rritur fuqitë në dispozicion të

sistemit Orbán. Një emergjencë u shpall gjatë krizës së refugjatëve në 2015 dhe qeverisë iu dha kompetenca shtesë që janë ende në fuqi. Pasi kriza mbaroi, qeveria ruajti privilegjet e saj të veçanta dhe parlamenti i rinovoi ato çdo gjashtë muaj.

Orbán po hakmerret për fitoret elektorale të vitit të kaluar të kandidatëve të opozitës në disa rrethe komunale.

Unë nuk mendoj se të gjitha masat aktuale do të qëndrojnë në vend, por ato që janë politikisht të dobishme për qeverinë Fidesz, ka shumë të ngjarë të mbeten. Për shembull, palëve u është hequr gjysma e fondeve të tyre, të cilat do të përdoren në vend të kësaj në luftën kundër epidemisë. Ky shkurtim do të paraqesë vështirësi serioze për partitë opozitare, ndërsa partia në pushtet nuk do të përballet me të njëjtat vështirësi sepse Fidesz mund të mbështetet në buxhetin e qeverisë për fushatat e saj. Një shembull i ngjashëm është veprimi i ndërmarrë kundër kryebashkiakëve: qeveria ka futur rregulla që dobësojnë kompetencat e kryetarëve të bashkive dhe rishpërndan të ardhurat tatimore nga qeveritë vendore tek autoritetet qendrore. Ajo që ndodhi në qytetin e udhëhequr nga opozita Göd, për shembull, është qartë një ndëshkim: sipas një vendimi të fundit, një pjesë e taksave të paguara nga fabrika e Samsung në qytet do të zbriten drejtpërdrejt nga shteti, duke i hequr komunës një pjesë e të ardhurave të saj. Orbán po hakmerret për fitoret elektorale të vitit të kaluar të kandidatëve të opozitës në disa rrethe komunale.

Sa fuqi ka Viktor Orban sot?

Gjatë 100 viteve të fundit, askush në Hungari nuk ka pasur aq fuqi sa Viktor Orban. Udhëheqësit komunistë János Kádár ose Mátyás Rákosi iu përgjigjën Moskës, dhe Miklós Horthy [sundimtari i Hungarisë gjatë pjesës më të madhe të Luftës së Dytë Botërore] thjesht u hoq nga pushteti nga gjermanët kur pushoi së qeni bashkëpunues - kështu që hapësira e tyre për manovrim ishte shumë më e vogël. Orbán ka ndërtuar me kokëfortësi një sistem të personalizuar, të ngjashëm me Peronizmin në mesin e shekullit të 20-të në Argentinë ose në disa nga shtetet post-komuniste të krijuara në vitet 1990. Për shembull, siç shihet në Sllovaki ose territorin e ish -Jugosllavisë, shtetet e reja e kanë bërë nacionalizmin etnocentrik ideologjinë e tyre sunduese. Udhëheqësit joliberalë dhe antidemokratikë nuk janë të rrallë në këtë peizazh, por anëtarësimi i Hungarisë në BE e bën sistemin Orbán shumë të veçantë.

Orban e ka përdorur fuqinë e tij të re relativisht pak herë deri më tani, por një fillim i ngadalshëm ende mund të pasohet nga përsheptimi. Është tipike për Fidesz të miratojë një sërë masash në dukje të palidhura me njëra tjetrën në legjislacion, që të bëhet e qartë shumë më vonë se cili ishte qëllimi i secilës prej këtyre “minave tokësore”.

Cila është arsyeja e vendosjes së atyre minave politike?

Epidemia aktuale pritet të shkaktojë një rënie të rëndë ekonomike që mund të rishkruajë plotësisht strategjinë zgjedhore të Fidesz në vitin 2022. Papritmas, u shfaq pyetja nëse votuesit mund të largohen nga Fidesz për shkak të dështimeve në menaxhimin e krizave. Faza e parë e një krize forcon qeverinë aktuale, por pasojat mund ta dobësojnë atë rëndë.

Kryeministri është i aftë në politikën e pushtetit dhe tashmë do të përpiqet të përfshijë masa mbrojtëse kundër këtij eventualiteti.

Si i shihni përgjigjet e BE ndaj veprimeve të qeverisë hungareze? Edhe pse të gjitha institucionet e BE -së i kanë dënuar masat, ata e bënë këtë me hezitim. Vëra Jourova, Nënkryetare e Komisionit, madje deklaroi në TV Çeke se ajo nuk kishte parë asnjë shenjë të shkeljes së ligjit të BE-së në Hungari, deri më tani.

Problemi është pjesërisht sepse udhëheqja e institucioneve të Bashkimit European ndryshon çdo pesë vjet dhe të sapoardhurit janë të papërvujtë dhe të papërgatitur për cinizmin dhe paskrupullsinë e hapave antidemokratikë që po ndërmerren në Hungari. Meqenëse shumica e politikanëve europianë vijnë nga vende me kultura politike demokratike, ata përpiqen të merren me zhvillimet politike hungareze në mirëbesim. Vetëm në fund të mandatit parlamentar ata fillojnë të kuptojnë qeverinë e Orbanit. Por, deri atëherë është koha për zgjedhje të tjera Parlamentare Europiane dhe përbërja e institucioneve ndryshon përsëri.

Kuptimi i situatës aktuale në Hungari është bërë edhe më i komplikuar nga fakti se qeveritë në shumë vende po përdorin fuqi të jashtëzakonshme në shkallë të ndryshme si rezultat i krizës. Sidoqoftë, askund përveç Hungarisë fuqitë nuk janë aq të jashtëzakonshme dhe të pakufizuara në kohë. Në këtë drejtim, Presidentja e Komisionit Evropian, Ursula von der Leyen, deri më tani është shfaqur e dobët, pa mprehtësi dhe përvojë në nivelin më të lartë. Europa tani ka nevojë për një udhëheqës me një imazh të ndërtuar mbi lidërshtipin, forcën dhe autoritetin.

Bashkimi European ka qenë shumë i butë dhe i ngadalshëm në reagimin ndaj zhvillimeve në Hungari. Në rrethana të jashtëzakonshme, secili vend është i fokusuar në luftën e vet kundër pandemisë. Orban e ka kuptuar këtë shumë mirë dhe po shfrytëzon rastin të bëjë çfarë të dojë.

Mes krizës së koronavirusit, të drejtat e pakicave vazhdojnë të shkelen në Hungari. Së pari, propaganda qeveritare akuzoi studentët iranianë për sjelljen e virusit dhe më pas dëboi disa persona. Pastaj, u bë e pamundur që personat transgjiorë të ndryshonin ligjërisht gjininë e tyre. Pse u ndërmorën këto hapa?

Irani ishte një nga vendet e para që u godit nga pandemia, dhe kështu përdorimi i studentëve iranianë si “cjav” ishte një hap i qartë duke pasur parasysh se si qeveria ka nxitur urrejtje kundër myslimanëve për një kohë të gjatë. Synimi i qytetarëve transgjiorë është një strategji për të luajtur mbi paragjykimet në mënyrë që të fitojnë mbështetje të shpejtë. Ky hap bazohet në fushatën kundër studimeve gjinore, e cila arriti të shohë Konventën e Stambollit të denoncuar si një kalë trojan për “ideologjinë gjinore” dhe qeveria refuzoi të ratifikojë traktatin.

Qeveria merr këto lloj pozicionesh për të provokuar protesta nga opozita dhe shoqëria civile, kështu që, nga ana tjetër, ata mund t’u dërgojnë një mesazh zgjedhësve të tyre se “liberalët” po shtyjnë edhe një herë një axhendë jashtë kontaktit real, ndërsa qeveria punon për të mbrojtur vendin nga virusi. Këto masa janë të drejtuara nga fushata dhe mund të interpretohen bazuar në simbolikën e tyre politike.

Si ndikon shembulli i Orbanit në politikën në vendet e tjera?

Ashtu si vendet mësojnë nga njëri -tjetri për sundimin e ligjit, ndarjen e pushteteve dhe të drejtat e pakicave, ata mësojnë nga njëri -tjetri edhe për autokracinë. Mjetet e shtypjes të gjykuara në një vend kopjohen në një vend tjetër. Brenda BE -së, partia Fidesz e Orbán -it, Partia e Ligjit dhe Drejtësisë e Jarosław Kaczyński në Poloni dhe Lidhja Veriore e Matteo Salvini në Itali kanë mësuar shumë nga njëri -tjetri. Por idetë vijnë edhe nga jashtë: shumë prej impulseve të Orbanit vijnë nga regjimet aktuale ruse, turke dhe kineze. Mënyra se si qeveria hungareze ka centralizuar tregun e mediave ka paralele në Rusi dhe Kinë. Sulmi ndaj Universitetit të Europës Qendrore është i ngjashëm me mënyrën se si Rexhep Tajip Erdogan i ndrydhi profesorët dhe studentët turq dhe se si Vladimir Putin sulmoi Universitetin European në Shën Petersburg. Orban është shumë i hapur ndaj këtyre shembujve autoritarë, veçanërisht tani ai e ka kuptuar se Hungaria nuk mund të detyrohet të dalë nga Bashkimi European.

Çfarë mund të bëjë Bashkimi European? Eurodeputeti gjerman Daniel Freund, për shembull, ka propozuar tërheqjen e fondeve, për sa kohë që nuk ka një parlament funksional.

Europa Perëndimore është e tronditur kur sheh një vend të BE -së duke shkelur vlerat themelore europiane, në të cilat të gjitha shtetet anëtare pajtohen zyrtarisht. Nuk ka precedent për këtë dhe nuk ka mundësi reale për të vendosur sanksione serioze, sepse askush nuk e priste që një gjë e tillë do të ishte e nevojshme.

Tërheqja e parave tingëllon mirë, por nuk mendoj se do të ndodhë. Interesat e ndryshëm të shteteve anëtare e bëjnë të vështirë për BE -në të gjejë zgjidhje kuptimplotë. Por edhe nëse Bashkimi European nuk mund të ndërhyjë në mënyrë efektive, vendet e tij anëtare mund të veprojnë me iniciativën e tyre – edhe duke koordinuar politikat e tyre ndaj Hungarisë. Lojtarja kryesore është Angela Merkel. Për arsye historike dhe ekonomike, Hungaria shihet si oborri i Gjermanisë dhe veprimi i fortë gjerman mund të ndryshojë shumë. Por nuk është materializuar kurrë. A formohet politika e Gjermanisë nga interesat e sektorit të saj të prodhimit të makinave? A ka një ndarje midis interesave politike dhe ekonomike gjermane? Nuk kam përgjigje, dhe këto pyetje më shqetësojnë.

Në cilat mënyra qeveria hungareze është e kufizuar nga jashtë, siç keni shkruar në një studim të vitit 2017?

Kur shkruaja atë studim të vitit 2017 me Daniel Hegedus, isha më optimist se sa jam sot. BE -ja luan një rol neutral. Anëtarësimi në BE kufizon atë që qeveria hungareze mund të bëjë, por, në të njëjtën kohë, ajo siguron legjitimitet. Si anëtare e Bashkimit European, Hungaria mund të paraqitet si pjesë e një bashkësie të demokracive. Fakti që BE nuk kundërshton, qoftë edhe vetëm me modesti, veprimet e tij, e bën Orbanin të duket si një udhëheqës legjitim, demokratik.

Roli kufizues i BE -së është dëshmuar të jetë më i dobët nga sa menduam, por është e pamohueshme që BE -ja të vendosë kufizime strukturore në veprimet e udhëheqjes hungareze. Nëse paratë e BE -së do të ndalonin një ditë, ekonomia hungareze së shpejti do të përballej me telashe dhe protestat mund të pasonin. Në këmbim të parave nga Brukseli, Orban bën vërtet lëshime të caktuara. Fakti që Orban duhet të nënshkruajë disa dokumente europiane, të shpjegojë pse ai nuk respekton konventa të caktuara dhe të shfaqet rregullisht në Bruksel, gjithashtu luan një rol kufizues. Të gjitha këto ngadalësojnë proceset

negative, edhe nëse nuk i ndalojnë plotësisht.

Gjykata Europiane e Drejtësisë luan një rol të rëndësishëm si gjykatë apeli në Hungari. Vendimet e gjyqësorit hungarez shpesh korrigjohen me sukses nga kjo gjykatë dhe shteti hungarez është detyruar më shumë se një herë të paguajë kompensim për shkeljet e kryera.

Së fundi, nuk duhet të harrojmë se populli hungarez është në anën e Bashkimit Europian-të paktën dy të tretat e popullsisë e mbështesin atë. Kjo do të thotë se hungarezët duan që Hungaria të mbetet anëtare e Bashkimit Europian. Kjo nuk mund të injorohet – as gjatë pandemisë së koronavirus.

---

[1] Gabor Halmai and Kim Lane Scheppelle: [Don't Be Fooled by Autocrats! Why Hungary's Emergency Violates Rule of Law](#) 22 Apr 2020.

András Bozóki is Professor of Political Science at the Central European University. His most recent book in English is *Rolling Regime Change* (2019). In 1989, András Bozóki participated at the Hungarian roundtable negotiations that enabled the creation of a multi-party constitutional democracy, and in 2005-2006, he served as Minister of Culture of Hungary.

Published September 23, 2021

Article in Albanian

Translation available in English, Hungarian

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/fuqite-e-pakufizuara-ne-kohen-e-pandemise/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.